

Oppdagelsen av Shackletons *Endurance* – fremtidig beskyttelse eller plyndring ?

Kunngjøringen 9. mars i år om oppdagelsen av Ernest Shackletons skip, *Endurance* vekket verdensomspennende interesse. Skipet står oppreist på kjølen rundt 3000 meter under stedet der det i 1915 ble presset ned under trykket av den antarktiske isen. Vraket synes å være i forbausende god stand. Medieomtaler indikerer at det faktisk er anerkjent som et fredet kulturminne under Antarktisktraktaten gjorde at ingenting ble rørt eller fjernet. Det ble kun fotodokumentert fra passende avstand. Denne ansvarsfulle og forsiktige tilnærmingen må applauderes.

Vraket av *Endurance* er et kraftfullt symbol på de historiske begivenhetene assosiert med Shackleton-ekspedisjonen. Det vekker fortiden til liv på samme vis som andre berømte skipsvrak gjør, slike som HMS *Erebus* og *Terror* i kanadisk Arktis og *Titanic* i det nordlige Atlanterhavet. Den nyere historien til disse andre skipsvrak viser imidlertid at langsiktig beskyttelse av kulturminner under vann ikke nødvendigvis er sikret alene fordi vraket er berømt. Siden dets oppdagelse i 1985 er det blitt fjernet en massiv mengde materiale fra *Titanic*, inkludert omkring 6000 gjenstander og en 17-tonn del av skroget. Nye rapporter indikerer at vrakets tilstand forverres, muligens fremskyndet av alle forstyrrelser siden 1985.

På den annen side viser forvaltningen av vrakene av *Erebus* og *Terror* i kanadisk Arktis at forsiktig vern og kontrollert undersøkelse kan sikre den langsiktige beskyttelsen av slike kulturminner under vann. Disse skipene, som ble forlatt i isen i Nordvestpassasjen i 1848, ble gjenoppdaget i henholdsvis 2014 og 2016. Parks Canada kontrollerte letingen etter skipene og deres etterfølgende vern og forvaltning, og resultatet står i sterk kontrast til *Titanics* skjebne. Vi er opptatt av å sikre at de beste standardene for undersøkelse og vern brukes på samme måte på det nylig oppdagede *Endurance*-vraket. Vi er bevisste på at rask handling for å iverksette effektiv forvaltning er avgjørende for å oppnå tilstrekkelig vern.

Så hvordan kan vi sikre at *Endurance*-vraket blir tilstrekkelig vernet og forvaltet ? Da leting etter vraket tok til for alvor i 2019 fikk UK, som har det formelle ansvaret, vraket innskrevet på den antarktiske kulturminnelisten – Historic Sites and Monuments. Dette er den formelle måten at kulturminner blir anerkjent på under Antarktisktraktaten. Innskrivingen omfatter vraket, tilhørende gjenstander og materiell som ligger på sjøbunnen innenfor en radius på 150 m. Det synes nå sannsynlig at det fredede området rundt vraket ikke er nok til å dekke det antagelig større området hvor materiale kan ha falt fra skipet mens det sank gjennom mer enn tre kilometer med vann.

Området vil sannsynligvis komme under intenst press fra cruiseskip og private ekspedisjoner, som søker tilgang til vraket med fjernstyrte eller autonome undervannsfarkoster. En liten feilberegning i styringen eller en mekanisk feil på den dybden kan føre til katastrofal skade. Verneområdet må derfor utvides til å strekke seg fra et definert område på overflaten og ned til havbunnen, slik at undervannsfarkoster ikke kan nærme seg vraket og havbunnen uten formell autorisasjon. Denne

tilnærmingen finnes allerede i noen nasjonale lovgivninger relatert til kulturminner under vann og gjør det mulig ved hjelp av skipssporingsteknologi å overvåke skip som nærmer seg.

En annen trussel er fristelsen til å fjerne gjenstander eller deler av vraket «for å beskytte dem». Realiteten er at kulturminnet ikke er i noen opplagt fare bortsett fra menneskelig inngripen. Det er umiddelbart behov for å utvikle og iverksette en dekkende forvaltningsplan som gir retningslinjer for å utstede adgangstillatelser og for å koordinere forskning og eventuell fjerning av gjenstander. Det bemerkes også at Sir Ernest Shackletons barnebarn, Hon. Alexandra Shackleton, har uttalt i et fjernsynsintervju at hun anser vraket som sin lovmessige eiendom. Slik hun ser det er fotografering akseptabelt, men at det ikke bør tillates noen "roting eller berøring" og vraket bør absolutt ikke hentes opp.

Som forvaltningsansvarlig har UK nå utfordringen å kommunisere viktigheten av *Endurance* til et større publikum samt å planlegge fremtidige undersøkelser og forvaltning. De er ansvarlig for å utstede tillatelser til å besøke og arbeide på og ved vraket. Derfor har de sterk interesse av å sikre at de beste standarder følges. Internasjonale kulturminneorganisasjoner som ICOMOS IPHC og ICUCH er tilgjengelige og beredte til å hjelpe med denne prosessen.

Dr Michael Pearson AO

President, International Polar Heritage Committee, ICOMOS

Dr Christopher Underwood

President, International Committee on Underwater Cultural Heritage